

DOBÁK ISTVÁN, VASTAGH ZOLTÁNNÉ, VASTAGH ZOLTÁN: ÍGY ISMERTÜK MEG A DIÁKKÖZÖSSÉGET

Budapest, 1976. Tankönyvkiadó, 178 oldal

A Tankönyvkiadó sorozata: *A pedagógia időszerű kérdései hazánkban* újabb érdekes kötettel gyarapodott. Az *Így ismertük meg a diákközösséget* című kötet két önálló, de egymással összecsengő munkát tartalmaz. *Vastagh Zoltánné és Vastagh Zoltán* közösen írt nagyobb tanulmányát, az *Egy osztály társas világát* és *Dobák Istvánét*, amelynek címe ez: *Kollégisták – egy komplex vizsgálat tükrében*.

Vastagh Zoltánné és Vastagh Zoltán egy orosz tagozatos tanulócsoporthat vizsgált ötödik és hatodik osztályos korukban, folyamatosan. A vizsgálat helyzeti felölelték a fizikai munka alkalmait, a kirándulásokat és az úttörőtábort is. Vizsgálatuk többszemponitű szociometriai vizsgálat volt. Az így megszerzett ismeretek végül az osztályfőnöki beszámoló szempontjai között is helyet kaptak. *Dobák István* egy középiskolás kollégiumban végezte el vizsgálatait, amelyek kiterjedtek a családi háttérre, annak légkörére, érzelmi kapcsolataira, a tanulmányi eredményekre (és nagyon tanulságosan, ezzel összefüggésben a művelődési igényre), a társas kapcsolatok szerkezetére, az elképzelt jövőre. A vizsgálat szervesen beleépült a kollégiumi tevékenységbe, s ez önmagában egy újabb vizsgálati oldalt és módszert jelentett. Egyébként a szerző nagyon korszerű és megalapozott pedagógiai szemlélete hatja át a vizsgálat egészét. Indokolásai és megállapításai (pl. a tanárszerep kettősségével kapcsolatban) fokozott figyelmet érdemelnek. Úgy tűnik, hogy ez a tanulmány része egy ennél teljesebb nevelési koncepciónak.

Az „*Időszerű kérdések*”-ben megjelenni már önmagában is szakmai rangot jelent. A *Vastagh-szerzőpár* és *Dobák István* munkájának színvonalát, aktualitását és élményt adó izgalmaságát azonban nemcsak a Kiadó által ráütött pecsét miatt hisszük el. A két munka hitelét a pedagógiai gyakorlat nyújtja, amelyből mindkettő táplálkozik. A szerzők – akik benne éltek abban a közösségben, amelyet vizsgáltak – a gyakorlat felől közelednek az elmélet felé: az elmélet, a tudományos eszköztár náluk arra szolgál, hogy segítségével megértsék saját gyakorlatukat, a közeget, amelyben s amellyel dolgoznak, a diákot, a diákokat, akiket nevelniük kell. A tudomány a kezükben a feladatok pontos megfogalmazásának és a tennivalók végrehajtásának irányokat állító, módszereket adó eszközévé válik. Nincs itt semmi nagyképu tudományoskodás, semmi öncélúság. Nem tételeket akarnak (ki tudja hányadszor?) igazolni saját kis világukban. S nem valamilyen nagyinak vélt tudományos igazság igazolásához keresnek újabb adatokat. Nekik szükségük volt a vizsgálatokra, hát elvégezték őket. S ezzel mégis újabb adatokat szolgáltatottak a tudományos igazságok igazolásához, mégis részt vettek az elmélet alakításában.

Nem tudom, kitetszik-e mindebből, hogy a recenzió írója miért dicséri a szerzőket? Egyszerűen szólva azért, mert nem a gombhoz kerestek kabátot, hanem a kabáthoz gombot. S ez manapság (bár lehet, hogy elődeinknek nem sikerült igazán rászokni) nem olyan elterjedt erény az elméleti pedagógiai irodalomban, hogy ne érdemelne hangsúlyozott dicséretet. Lehet azonban, hogy a szerzőktől nem is elméleti pedagógiai irodalmat olvastunk, hanem a maga nemes egyszerűségében *pedagógiai* irodalmat. Miért kell erős kontúrokkal vonalat húzni mindig a pedagógiai elmélet és a pedagógiai gyakorlat közé? Nyilván létjogosultsága van a gyakorlathoz áttételesen kapcsolódó, elvontabb, sőt egészen elvont gondolatoknak és a helyzetfeltáró adatközlésnek egyaránt. A két szélső pont között számtalan átmenet lehetséges. Ha így fogjuk fel, akkor ez a diákközösség megismeréséről szóló könyv a legszerencsésebb átmenetek közé tartozik. Többek között azért is, mert olvasása közben mindig érezzük a nevelés gazdag hétköznapijainak – a mérési rublikákat és a tudományos kategóriákat szétfeszítő – jelenlétét.

„Minden nevelőnek fontos feladata – írja a könyv ún. fűlszövege –, hogy megismerje a gondjaira bízott diákközösséget. Vajon eléggé ismerjük-e tanítványainkat, osztályunk vagy kollégiumi csoportunk belső világát, kapcsolatrendszerét, mozgatóerőit? Akármennyire is ismerjük, egy-egy komplex felmérés, új helyzetben történő megfigyelés alkalmával kiderül, hogy még mindig keveset tudunk róla. S a közösség folyton változik, mint ahogy a közösség tagjai is szakadatlanul fejlődnek, alakulnak. Mindez arra készíteti az igényes, tudatos nevelőt, hogy újra bővülő, kiteljesedő módszerek, eljárások segítségével igyekezzen alaposabban, sokoldalúbban megismerni diákjai életét, jellemét. Kötetünk szerzői ehhez adnak segítséget a gyakorló pedagógusok számára, mikor ismertetik, hogyan hatolnak be a közösség izgalmas, olykor meglepetéseket rejtgető, változékonyságában is megragadható belső vilá-

gába.” Pontosan erről van szó a könyv mindkét tanulmányában, s pontosan ezért hasznos olvasmány mindkettő a gyakorlattal mindennap megküzdő és az elmélettel bajlódó pedagógusoknak egyaránt.

A tanulmányok által feltárt valóságot megfelelő határok között általánosítani lehet. Bizonyos, hogy az ötödik és hatodik osztályt vezető osztályfőnökök és a középiskolai kollégiumokban dolgozó nevelők sok mindenben a saját diákjaikra ismernek, illetve – kiemelve az általánosítható vonásokat – újabb ismereteket szerezhetnek tanítványaikról. S bizonyos, hogy a könyvben feltárt valóság általánosítási lehetőségei – tágabban a pedagógiai elmélet, konkrétan a pedagógiai szociológia számára nyújtanak fontos ismereteket a diákközösségek „változékonyságában is megragadható” belső világáról.

Jó lenne, ha érvényes lenne a recezió írójának ez a mondata: a szerzők használható módszert adnak a gyakorló pedagógus kezébe a gondjaira bízott diákközösség megismerésére. Ha tehát nemcsak a feltárt valóság, de az alkalmazott módszerek is megengednének némi általánosítást. Mert nemcsak a pedagógiai tapasztalatokban összegező és a különböző vizsgálatok analógiájára vagy az elméletből deduktíve levezetett diagnosztizálásra lenne végre szükség, hanem konkrét, pontos, mindig az adott csoportra érvényes pedagógiai diagnózis felállítására. A két tanulmányban megismert metodika azonban korrekt, szabályos és ennek megfelelően elég bonyolult, időigényes és tudományos készütséget feltételező metodika. A *Vastagh*-szerzőpár dolgozott egyneműbb vizsgálati módszerekkel és egyszerűbb vizsgálati szempontokat használt. *Dobák* István szempontjai több síkúak, és ennek megfelelően eszköztára is bonyolultabb. Természetesen – s ez nem értékítélet, hiszen a kitűzött célokból következik, s mindkét célkitűzésnek létjogosultsága van – a *Vastagh*-szerzőpár olyan eredményeket kap, amelyek a diákközösség szerződésének és fejlődésének *néhány lényeges vonását* emelik ki. *Dobák* István többet ragad meg, pontosabban: amit megragad, azt többoldalúan ábrázolja. Első látásra a *Vastagh*-szerzőpár tudományos eszköztárát nyugodtan ajánlhatjuk megtanulásra minden osztályfőnöknek. Viszonylagos egyszerűsége erények forrása. De legyünk bátran őszinték: hány pedagógus rendelkezik olyan szaktudományi felkészültséggel, hogy viszonylag gyorsan megtanulja e módszerek használatát és viszonylag könnyen éljen is vele? És hányan rendelkeznek annyi idővel, hogy beiktathassák munkarendjükbe a vizsgálathoz és főleg annak feldolgozásához szükséges időt? Mert magát a vizsgálatot jól be lehet illeszteni az osztály életébe. Nem okoz semmi zökkenőt, természetesen kapcsolódik a programokhoz. Ezt a szerzőpár bizonyítani tudja. *Dobák* István eszközei gazdagok és talán túl gazdagok ahhoz, hogy a készütséget és a ráfordított időt figyelve mindennapi diagnózis elkészítéséhez ajánlhatnánk. Jól megválasztott és összefogott tudományos módszerek ezek, amelyeket azonban esszé-szerű feldolgozásban, olvasmányosan öntött a szerző formába.

CSOMA GYULA

HEGEDŰS ANDRÁS: MAGYAR ÍRÓK PEDAGÓGIAI NÉZETEI

Budapest, 1976. Tankönykiadó. 492 oldal

Egy nagyobb lélegzetű sorozat első kötetének szánta *Hegedűs* András ezt a művét. Célja az volt, hogy nevelésügyünk jelenének gazdagítására feltárja klasszikus íróink pedagógiai nézeteit, ma is aktuális nevelésügyi gondolatait, ma is használható tapasztalatait. Korán bekövetkezett halála azonban ezt a munkát félbeszakította, folytatására – sajnos – már nem számíthatunk.

A most megjelent posztumusz kötet hét tanulmányt tartalmaz és gazdag anyagot tár fel. Az egyes tanulmányok megírását széles körű körületekintő és hatalmas kutatómunka előzte meg. Ezt bizonyítják a kötet végén levő „Jegyzetek” címmel ellátott hivatkozások, ezek száma összesen 892. (A *Németh* Lászlóról szóló fejezetet – a szerző jegyzeti alapján – *Greza* Ferenc állította össze.)

Hegedűs András új köteté lényeges új ismeretekkel gazdagítja a magyar neveléstörténeti szakirodalmat, és jelentős mértékben kitágítja a nevelésügyi kutatások határait. A reformkortól napjainkig, közel 150 esztendő irodalomtörténetében megkereste és megtalálta azokat az írókat és költőket, akik nemcsak irodalmi alkotásaikon keresztül akartak nevelni, embereket formálni, hanem irodalmi tevékenységük mellett komolyan érdeklődtek a pedagógia kulcsproblémái iránt is.